

Rozprawa doktorska: „Sportowe sceny z życia PRL. Performanse sportowe jako ogniwa historii kulturowej Polski lat 1945-1989”

Promotor: Prof. dr hab. Dariusz Kosiński

Promotorka pomocnicza: dr Łucja Iwanczewska

Punktem wyjścia myślenia o sporcie przedstawionym w niniejszej pracy jest dla mnie teoria przedstawienia kulturowego (cultural performance) zaproponowana przez Johna MacAloona. Definiował on przedstawienie kulturowe jako „wydarzenie, podczas, którego my jako kultura lub społeczeństwo zastanawiamy się nad sobą i określamy się, dramatyzujemy nasze zbiorowe mity i naszą historię, przedstawiamy się w innych wydaniach i ostatecznie zmieniamy pod pewnymi względami, a pod jeszcze innymi pozostajemy tacy sami” (J. MacAloon, *Wstęp: widowiska kulturowe, teoria kultury*, [w:] *Rytuał, dramat, święto, spektakl. Wstęp do teorii widowiska kulturowego*, red. J. MacAloon, przeł. K. Przyłuska-Urbanowicz, Warszawa 2009, s. 12). W przedstawieniu kulturowym i poprzez nie ujawnia się i ustanawia splot rozmaitych narracji, mitów, wyobrażeń, społecznych dramatyzacji. Przedstawienia kulturowe konkretyzują, wytwarzają i odpowiednio przekierowują zbiorowe emocje oraz tkwiące w danej kulturze, czasem podskórnie i podświadomie, energie społeczne.

W rozprawie zarysowana tak perspektywa pozwala pokazać, że wydarzenia sportowe stanowiły miejsce uwolnienia zbiorowych emocji oraz umożliwiały skuteczną artykulację afektów i doświadczeń stłumionych oraz zablokowanych w innych przestrzeniach kulturowych. Dlatego sport w pracy jest sytuowany w zestawieniu z i w kontekście pozostałych wydarzeń, idei, politycznych strategii kontrolujących emocje, kształtujących zbiorowe imaginarium, wpływających na codzienne praktyki, czy też zarządzających wspólnotowym doświadczeniem. W prezentowanym przeze mnie ujęciu wydarzenia sportowe służyły więc wyrażaniu i ustanawianiu złożonych konstruktów, syntetyzujących zbiorowe doświadczenia, sposoby myślenia i działania, emocje czy ideologie.

Ujęcie to zostało zaprezentowane na trzech przykładach sportowych przedstawień rozgrywających się w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Są to: kolarski Wyścig Pokoju po raz pierwszy zorganizowany w 1948 roku, Mistrzostwa Europy w boksie w Warszawie w 1953 roku oraz Mistrzostwa Świata w piłce nożnej w RFN w 1974 roku i w Argentynie w 1978.

Każda z tych sportowych imprez przeszła w zbiorowej pamięci do legendy i obrosła wieloma rozmaitymi narracjami. Stanowią one jedne z najważniejszych, bardzo silnie

zakorzenionych w zbiorowej świadomości, wydarzeń w społecznej historii Polski. Złożoność tych przedstawień sprawiła, że oddziaływały one w wielu polach kulturowych i zapisały się w rozmaitych analizowanych w pracy dokumentach i tekstach kultury.

Sportowe dyscypliny, które stały się podstawą tych przedstawień były ponadto w PRL-owskiej rzeczywistości czymś w rodzaju społecznych instytucji. Kolarstwo szosowe, boks i piłka nożna miały wytwarzać określony społeczny mit, z jednej strony wykorzystywany przez władzę, z drugiej przejmowany na własnych zasadach przez społeczeństwo. Wybrane przedstawienia sportowe dawały wgląd w mechanizmy powstawania takich mitów oraz pozwalały na odsłonięcie tych społecznych problemów i kulturowych kwestii, które ich funkcjonowanie i podtrzymywanie miało ukrywać. Dlatego te trzy rodzaje przedstawień sportowych w rozprawie stworzyły złożoną opowieść o tym, w jaki sposób kształtowało się polskie społeczeństwo powojenne, jak przekształcało swoje mity i modyfikowało czy testowało obowiązujące systemy kulturowych i symbolicznych wyobrażeń. Innymi słowy, wszystkie te trzy przedstawienia miały za zadanie ukazać kruche, nieoczywiste i problematyczne sojusze zawiązywane pomiędzy władzą a społeczeństwem za pomocą paradygmatycznych wzorców kulturowych ustanawiających się poprzez przedstawienia sportowe. Zaprezentowane w pracy przykłady stały się również ilustracją tego, w jaki sposób sfera publiczna rozszerza się o afektywne, nieprzewidywalne i rzadko dające się uchwycić w oderwaniu od swojej wydarzeniowej dynamiki kulturowe scenariusze działań niemieszczących się w jej odgórnie ustanawianych, dyskursywnych i racjonalnych ramach. Opisywane tutaj przedstawienia sportowe ukazane zostały także jako centralne wydarzenia dla procesu kształtowania się powojennej polskiej nowoczesności i oceny skuteczności procesów modernizacyjnych.

Praca pokazuje, że w okresie PRL sport nie był więc ani nieznaczącą ucieczką od rzeczywistości, ani wyłącznie upolitycznionym środkiem propagandy czy narzędziem dyscyplinowania jednostki w ramach wychowywania „nowego socjalistycznego człowieka”. Rozprawa stara się pokazać, że sport stanowił ważny dla ówczesnego życia społecznego obszar, w którym relacje władzy i zakres publicznej aktywności były za każdym razem negocjowane i na nowo ustanawiane; gdzie dochodziło do kontaktu i spotkania rozdzielonych w innych przestrzeniach grup, klas, politycznych i kulturowych porządków. Spojrzenie na historię tamtego okresu przez pryzmat zaprezentowanych w pracy wydarzeń sportowych pozwala więc na inny ogląd dynamiki politycznych i społecznych przemian w Polsce oraz sposobu kształtowania zbiorowej świadomości Polaków między 1945 a 1989 rokiem.